

การใช้มรรค 8 ในการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย

ที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน

พานุมาศ จินารัตน์ จันทอง จันทโชโต กฤษพงษ์ พันธุ์ศรี สุดใจ พันธุ์ศรี และ สิริพร แสนทวีสุข

มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น

THE NOBLE EIGHTFOLD IMPLEMENTATION IN NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION AFFECTING STUDENT WELL-BEING

Panumat Jinarat, Juntong Juntachoto, Kisapong Punsree,

Sutjai Punsree and Siripon Saentawreesuk

The Eastern University of Management and Technology, Thailand

E-mail address: rsapatana@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) 15 เมษายน 2563

วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) 2 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 3 มกราคม 2562

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรวิจัย และนำเสนอแนวทางพัฒนาการใช้มรรค 8 ในการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน โดยใช้แบบสอบถามที่ได้รับการพัฒนาจากผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์วรรณกรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ นำมาร่างเป็นแบบสอบถามจำนวน 33 ข้อแล้วนำไปทดสอบความตรงเชิงโครงสร้างได้ค่า KMO ตามกรอบแนวคิดทั้งสามกรอบ .82, .83 และ .68 มีค่า Factor Loading .47 ถึง .84 ในขณะที่ผลทดสอบความเชื่อมั่นรายกรอบได้ค่า Alpha เท่ากับ .89, .86 และ .88 ได้ค่า Alpha ทั้งฉบับ .94 และมีค่า Corrected Item ระหว่าง .31 ถึง .76 ทั้งนี้ได้นำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 349 คนสำหรับนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติ ผลวิจัยพบว่า ลักษณะของการใช้มรรค 8 ในการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย รวมถึงความอยู่ดีมีสุขของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งตัวแปรหลักและองค์ประกอบ ส่วนผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์นั้นพบว่าทั้งตัวแปรหลักและตัวแปรองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันเชิงบวกในระดับน้อยถึงมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่ข้อค้นพบสำคัญนั้นพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้มรรค 8 ในการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของนักเรียนนั้นประกอบด้วย การนำไปใช้จัดการศึกษา การประเมินผลความคุ้มค่า การบริหารจัดการ และนโยบายบริหาร ทั้งนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนร่วมกันได้ร้อยละ 58 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการทดสอบสมมติฐานพบว่าค่าเฉลี่ยต่อปัจจัยอิทธิพลไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน ระดับการศึกษา และการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน แต่อย่างไร

ก็ตามการนำเอาผลวิจัยไปใช้ในทางปฏิบัติควรได้รับการพัฒนาความรู้ที่เข้าใจชัดเกี่ยวกับการใช้มรรค 8 ในการจัดการศึกษา

คำสำคัญ: การใช้มรรค 8 การจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ความอยู่ดีมีสุข

Abstract

This research aims to study nature and analysis of the relationship between research variables and to present the paths for developing the noble eightfold path using in Non-formal and informal educational management affecting to the well-being of the students. The questionnaire was developed from the results of the analysis and synthesis of literature both domestically and internationally and then drafted into 33 items of questionnaires, and then tested for structural validity, got KMO value along three conceptual frameworks on .82, .83 and .68 with a factor loading of .47 to .84.

While in the frame, confidence test results were Alpha, .89, .86, and .88, the Alpha value was .94 and had a Corrected Item between .31 and .76. In order that the data were collected from 349 samples for Statistics Program analysis, the research found that the characteristics of using the noble eightfold path for Non-formal and informal educational management including the well-being of the students were at a high level, both primary and secondary variables. The results of the relationship analysis revealed that both the primary variables and the component variables were positively correlated with the least to the most significant difference at the .01 level. While the major findings are found that the factors influencing to the use of the Noble eightfold path for Non-formal and informal educational management affecting the well-being of students include: Use to study, Value evaluation, Management, and management policies. In order that descriptive variance was 58% at the .05 level of significance. The hypothesis testing revealed that there was no statistically significant difference at .05 level, classified by work experience, educational level and Dhamma practice in the daily life. However, the using of research results in practice should be developed with a clear understanding of using the Noble eightfold path for educational management.

Keywords: The Noble Eightfold Implementation, Non-formal and Informal Educational Management, Students Well-being

บทนำ

การจัดการศึกษาโดยทั่วไปถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ทักษะ และลักษณะอันพึงประสงค์ตามความคาดหวังของสังคม หากแต่ตามสภาพความเป็นจริงกลับพบความล้มเหลว ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากจากผลของการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ ไปจนถึงการจัดการศึกษาตาม อัยาศัย โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นผู้มีทักษะการเรียนรู้เนื่องจากเชื่อมั่นว่าเป็นเพียงทักษะ เดียวที่ยังพอช่วยให้มนุษย์อยู่รอดได้ท่ามกลางกระแสความเจริญทางวัตถุ หากแต่ความเจริญด้านจิตใจมนุษย์ กลับเสื่อมถอยลง หากได้มีความเจริญในลักษณะที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันแต่อย่างไร เพราะฉะนั้นภูมิ หลังการศึกษางานวิจัยนี้สืบเนื่องจากตัวปัญหาของผลการจัดการศึกษาที่เชื่อมต่อไปถึงคุณภาพผู้เรียนเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ และสร้างความรู้ขึ้นมาใช้ในการประกอบอาชีพ หรือเลี้ยง ด้ชีวิตได้ด้วยตนเองอันเป็นหลักการสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ที่ชัดเจน (อัญชลี ธรรมะวิธิกุล, 2553)

ส่วนสภาพอันเป็นปัจจุบันของการจัดการศึกษายังคงไม่สามารถสนองตอบความต้องการของสังคม ตอบโจทย์และความต้องการของทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ไปจนถึงชุมชนได้ยากลำบาก จากกรณีดังกล่าวนี้ ธิติ พึ่งเพียร (2554) ได้อธิบายถึงสภาพอันเป็นปัญหาของการจัดการศึกษาทั้งในระบบ และนอกกระบวนนั้นยังคงเกี่ยวข้องกับ ผลผลิตทางการศึกษา โดยมุ่งพิจารณาตั้งแต่การนำแนวคิดมาใช้สำหรับบริหารจัดการศึกษาและจัดการเรียนรู้ แก่ผู้เรียนทุกกลุ่มได้นำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน หากแต่กลับพบว่าผลผลิตที่แท้จริงจากการจัดการศึกษา นั้นยังคงมีสภาพไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องอื่นในสังคม ส่วนประเด็น การจัดการศึกษายังคงให้ความสำคัญกับปัญหาอันเกิดจากสภาพแวดล้อม เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร ไปจนถึง สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนรู้มากกว่าการย้อนกลับไปพิจารณาตั้งแต่การนำแนวคิดมาใช้ในการบริหารจัดการ การศึกษาและการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนอันเป็นความจริงที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหันกลับมาทบทวนทั้งแนวคิดสำหรับ การบริหารจัดการศึกษา และแนวคิดสำหรับการจัดการเรียนรู้นั้นต้องมุ่งไปสู่การดำรงชีวิตที่อยู่รอดได้อย่าง ยั่งยืนของผู้เรียนในทุกระดับของสังคม เพราะฉะนั้นการปรับแนวคิดสำหรับการบริหารจัดการศึกษาที่ชี้ตรง ต่อผลผลิตหรือผู้เรียนเป็นหลัก ในขณะที่แนวคิดสำหรับการจัดการเรียนรู้ของครูนั้นต้องมุ่งขจัดปัญหาความไม่ รู้แจ้งของนักเรียนเพื่อมุ่งหวังให้มีทั้งสาระความรู้ ทักษะการเรียนรู้ ไปจนถึงลักษณะนิสัยที่เหมาะสมสำหรับการ ดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตามธรรมชาติอย่างผู้เข้าใจ เพราะฉะนั้นภูมิหลังการศึกษางานวิจัยนี้ให้ความสำคัญ ต่อความล้มเหลวของการจัดการศึกษาที่ยังขาดทักษะ และความสามารถที่เพียงพอสำหรับยกระดับคุณภาพ ชีวิตแก่ผู้เรียนได้ ซึ่งนอกจากต้องยกระดับผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนรู้แล้วยังต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่าง ต่อเนื่องไปจนถึงการนำวิชาความรู้ไปใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันพร้อมไปกับการเป็นส่วนหนึ่งของการ พัฒนาสังคมให้มีความเจริญได้อย่างสมดุลทั้งด้านวัตถุและคุณภาพจิตใจ จากการได้รับบริการทาง การศึกษาทั้งในระดับ กศน.จังหวัดทุกจังหวัด กศน. เขต 50 แห่ง กศน. อำเภอ 877 แห่ง ตลอดจนถึงการดึง เอาแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาเพื่อประชาชนมากกว่า 37 สถาบัน (อัญชลี ธรรมะวิธิกุล, 2553)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับเป้าหมายของการบริหารจัดการศึกษานอกระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นมีเป้าหมายชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาประชาชนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ต้องมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ และการพัฒนาตนเองอยู่เสมออย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาย้อนกลับไปทีมนักคิดยังคงพบว่าได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกันกับมีความสำคัญของการจัดการศึกษาที่เชื่อมั่นว่าเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังเล่าต่อกันมาถึงการเป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนามนุษย์ ในขณะที่แนวปฏิบัติของการบริหารจัดการศึกษายังคงหมุนวนอยู่กับที่ โดยเฉพาะการบริหารจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอนที่ยังคงเผชิญอยู่กับแนวคิดเดิมที่เน้นเฉพาะการจัดการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับความแตกต่างของแต่ละบุคคล อันเป็นสภาพปัจจุบันที่แท้จริงของการบริหารจัดการศึกษาที่ยังคงอยู่ในสภาพไม่บรรลุเป้าหมายตามความคาดหวังของทุกคนในสังคม ที่ต่างมุ่งหวังให้ผลของการจัดการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยเหตุที่เกี่ยวกับการเลือกสรรแนวคิดมาใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายนั้นยังมีความถูกต้องไม่เพียงพอ ทั้งที่เป็นเหตุจากการขาดความต่อเนื่องเชิงนโยบาย หรืออาจเป็นผลจากการขาดการกำกับติดตามคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างจริงจังซึ่งต้องอาศัยมรรค 8 เป็นตัวกำกับแนวทางการบริหารจัดการศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัยให้บรรลุผลตามเป้าหมายได้เพิ่มมากขึ้น (ธรรณพร หงษ์ทอง, 2560)

เพราะฉะนั้น การที่บุคคลจะได้รับความสุขในชีวิตได้นั้นเริ่มต้นจากความเข้าใจต่อวิถีชีวิตความเป็นมนุษย์ที่ต้องดิ้นรน และต่อสู้กับทุกปัญหาที่เข้ามาในชีวิตตนแล้วยืนหยัดต่อสู้ด้วยพลังความสามารถอันเป็นผลลัพธ์จากการศึกษาซึ่งถือว่าเป็นเพียงเครื่องมือเดียวที่ช่วยให้ชีวิตมนุษย์รอดพ้นจากความทุกข์ยากทั้งในด้านความยากจนทางเศรษฐกิจ ไปจนถึงความยากจนด้านสุขภาพอนามัยที่ประชากรทั่วโลกมากกว่า 140 ล้านคน กำลังเผชิญหน้าอยู่ และมากกว่า 20 ล้านคนที่ไม่ประสบความสำเร็จจากการนำเอาผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา มาใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขมากขึ้นของผู้เรียนในทุกกระบวนการของการจัดการศึกษา (Gill, 2009) แต่อย่างไรก็ตามการคำนึงถึงหลักสำคัญที่นำไปใช้ในการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุต่อผลสำเร็จด้านการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของผู้เรียนได้นั้นจำเป็นต้องอาศัย มรรค 8 เป็นหลักการสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหลักที่ยึดเอาความถูกต้องมาใช้เครื่องส่งเสริมปัญญาอันเป็นตัวนำที่สำคัญสำหรับนำมาใช้จัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาทั้งตนเองและสังคมควบคู่ไปพร้อมกัน (สมภาพ ไชโย และคณะ, 2556) ส่วนประเด็นสำคัญนั้นอยู่ที่ความรู้ที่เข้าใจได้ถึงการนำเอาไปลงมือปฏิบัติในชีวิตที่ต้องดำเนินควบคู่ไปพร้อมกับกิจกรรมหลากหลายในสังคม โดยเฉพาะการนำไปใช้ในการจัดการศึกษาให้ปรากฏผลชัดต่อผู้เรียน อันเป็นผลลัพธ์สำคัญของการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัยได้

วัตถุประสงค์วิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้มรรค 8 ในการจัดการศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน

2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้มรรค 8 จัดการศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัย และความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้มรรค 8 จัดการศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณโดยการเริ่มต้นจากการร่างข้อคำถามจากการทบทวนวรรณกรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศแล้วนำไปทดสอบความตรงและความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร ครู และบุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบ จำนวน 349 คนด้วยวิธีการสุ่มตามความน่าจะเป็นแบบง่าย ทั้งนี้มีผลทดสอบความตรงและความเชื่อมั่นตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การทดสอบความคุณภาพแบบสอบถาม

กรอบแนวคิด (Conceptual Framework)	ข้อ คำถาม (Item)	ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity)			ความเชื่อมั่น (Reliability)	
		KMO	Factor Loading	Variance	Alpha	Corrected Item
การศึกษานอกระบบและ ตามอัธยาศัย	10	.829	.61-.84	67.04	.89	.35-.82
		.000				
การใช้มรรค 8	12	.830	.52-.82	67.44	.86	.35-.79
		.000				
ความสุขของผู้เรียน	11	.687	.47-.68	71.90	.88	.42-.77
		.000				
รวม	33	.763	.31-.76	72.24	.94	.31-.76
		.000				

จากผลการทดสอบความตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นแบบสอบถามงานวิจัยนี้ พบว่ามีค่าทดสอบความตรง และความเชื่อมั่นตามเกณฑ์การทดสอบ โดยมีค่า KMO ของทั้งสามกรอบแนวคิด และทั้งฉบับมากกว่า .50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ไม่ต่ำกว่า .30 ขึ้นไป โดยมีค่าความแปรปรวนสะสมมากกว่าร้อยละ 60 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์กำหนด (Mohammad et al, 2015) เพราะฉะนั้นถือว่าแบบสอบถามงานวิจัยมีความตรงเชิงโครงสร้าง ในขณะที่ผลการทดสอบความเชื่อมั่นตามแบบของ Cronbach's Alpha พบว่ามีค่า Alpha ทั้งฉบับจำนวน 33 ข้อคำถามเท่ากับ .94 และมีค่าความสัมพันธ์

ระหว่างข้อคำถาม Corrected Item Correlation ตั้งแต่ .30 ขึ้นไปถือว่ามีความเชื่อมั่นตามเกณฑ์กำหนด ส่วนค่า Corrected Item ของแต่ละกรอบแนวคิด มีผลทดสอบเรียงตามกรอบแนวคิด การจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย การใช้มรรค 8 และความสุขของผู้เรียน เท่ากับ .89, .86 และ .88 โดยที่มีค่าความสัมพันธ์รายข้อมากกว่า .30 ขึ้นไปถือว่าแต่ละกรอบแนวคิดมีความเชื่อมั่นตามเกณฑ์การทดสอบ (ประสพชัย พสุนนท์, 2558)

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้โปรแกรมทางสถิติในการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายทาง MANOVA และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อการพยากรณ์ปัจจัยอิทธิพลที่มีผลต่อการใช้มรรค 8 ในการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้มรรค 8 อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.14 (SD .49) ในขณะที่องค์ประกอบด้านองค์ความรู้มีค่าเฉลี่ย 4.15 (SD .51) มากกว่าค่าเฉลี่ยการนำไปใช้จัดการศึกษาซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.13 (SD .50) เพราะฉะนั้นลักษณะตัวแปรการใช้มรรค 8 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งตัวแปรหลักและตัวแปรองค์ประกอบ

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 (SD .54) และองค์ประกอบด้านผลผลิต (Pd) มีค่าเฉลี่ยมากเป็นอันดับ 1 โดยมีค่าเฉลี่ย 4.14 (SD .66) รองลงมาเป็นองค์ประกอบด้านกระบวนการ (Pro) มีค่าเฉลี่ย 4.04 (SD .65) ส่วนองค์ประกอบด้านนโยบายบริหารมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ 3.98 (SD .74)

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความอยู่ดีมีสุขในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 (SD .50) และองค์ประกอบระบบนิเวศมีค่าเฉลี่ยมากเป็นอันดับหนึ่ง มีค่าเฉลี่ย = 4.22 (SD .74) รองลงมาเป็นองค์ประกอบการศึกษา และค่าครองชีพมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน = 4.09 (SD .57 และ .61) ส่วนองค์ประกอบพลังสังคมมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 4.02 (SD .86)

สรุปแล้วลักษณะของตัวแปรการใช้มรรค 8 การจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย รวมถึงความอยู่ดีมีสุขมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งตัวแปรและตัวแปรองค์ประกอบ

การใช้มรรค 8 และการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ค่า $r = .615$

การใช้มรรค 8 และความอยู่ดีมีสุข มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ค่า $r = .721$

การจัดการศึกษานอกระบบ ตามอัธยาศัย และความอยู่ดีมีสุข มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ค่า $r = .611$

ดังนั้นสรุปว่าตัวแปรหลักทั้งสามตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลางถึงมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลพยากรณ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรอิทธิพลการใช้มรรค 8 และการจัดการศึกษานอกระบบ ตามอัยยาศัยที่มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน ผลปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 อิทธิพลการพยากรณ์แนวทางพัฒนา (n =349)

แนวทาง 4 (Model 4)	คะแนนดิบ (B)	คะแนน มาตรฐาน (Beta)	ผล ทดสอบ (t-test)	นัย สำคัญ (Sig.)	พหุตัวแปร (Collinearity)	
					Tol.	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	.810	-	5.233	.000	-	-
1) การนำไปใช้จัดการศึกษา (Im)	.610	.592*	14.274	.000	.698	1.43
2) การประเมินผลความคุ้มค่า (Ve)	.175	.225*	4.851	.000	.560	1.78
3) การบริหารจัดการ (Ad)	.114	.157*	3.210	.001	.504	1.98
4) นโยบายบริหาร (Po)	-.088	-.128*	2.708	.007	.542	1.84
*P<.05 ตัวแปรตาม ความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน (Hu)						

จากผลการวิเคราะห์ตารางพบว่า แนวทางพัฒนาที่ 4 ประกอบด้วยตัวแปรอิทธิพลจำนวน 4 ตัวแปร การนำไปใช้จัดการศึกษา (Im) การประเมินผลความคุ้มค่า (Ve) การบริหารจัดการ (Ad) และนโยบายบริหาร (Po) โดยมีความสามารถอธิบายความแปรปรวนร่วมกันต่อตัวแปรผล ความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน (Hu) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกตัวแปร เนื่องจากมีผลทดสอบนัยสำคัญต่ำกว่าเกณฑ์ .05 และมีค่า Tolerance และ VIF ในเกณฑ์ปกติ เพราะฉะนั้นตัวแปรพยากรณ์แนวทางพัฒนาทั้ง 4 ตัวแปรมีความเป็นอิสระต่อกัน (ภาคผนวก ค4) แต่อย่างไรก็ตามเมื่อนำเอาคะแนนมาตรฐานไปสร้างเป็นสมการมาตรฐานได้ดังต่อไปนี้

$$Hu = .592*(Im)+.225*(Ve)+.157*(Ad)+.128*(Po)$$

จากสมการพบว่าแนวทางพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของนักเรียนเป็นผลรวมจากร้อยละ 59.2 ด้านการนำไปใช้จัดการศึกษา (Im) บวกกับด้านการประเมินผลความคุ้มค่า (Ve) ร้อยละ 22.5 บวกกับด้านการบริหารจัดการ (Ad) ร้อยละ 15.7 และบวกกับด้านนโยบายบริหาร (Po) ร้อยละ 12.8

อภิปรายผล

จากประเด็นสำคัญที่ค้นพบตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำมาแสดงถึงแนวทางการนำไปลงมือปฏิบัติ จำแนกตามประเด็นการค้นพบต่อไปนี้

1. การปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการปฏิบัติธรรมตามโอกาส เช่น การเข้ารับการฝึกอบรม หรืออาจปฏิบัติธรรมบ้างในวันสำคัญทางศาสนา โดยคิดเป็นร้อยละ 67.9 รองลงมาเป็นอันดับสองนั้นมีลักษณะเป็นการปฏิบัติธรรมบางวันแต่ไม่สม่ำเสมอ อาจเป็นสัปดาห์ละ 3 วันเป็นอย่างน้อย โดยคิดเป็นร้อยละ 16.3 จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 349 ตัวอย่าง ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีการปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกวันนั้นมีเพียงร้อยละ 10.0 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ยังมิได้ปฏิบัติธรรมเลยมีจำนวนร้อยละ 5.7 จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 349 ตัวอย่าง

ดังนั้นสรุปได้ชัดว่ากลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลสำหรับงานวิจัยนี้เป็นผู้บริหาร ครู และบุคลากรประจำศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนที่มีประสบการณ์ทำงานระหว่าง 5 แต่ไม่เกิน 10 ปี มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี และมีการปฏิบัติธรรมบ้างตามโอกาสสำคัญ ซึ่งตามลักษณะที่ค้นพบดังกล่าวนี้สอดคล้องกับผลวิจัยของ ชัยยศเดชสุระ (2558) ที่ได้ค้นพบการจัดกิจกรรมส่งเสริมจิตสาธารณะนั้นจำเป็นต้องอาศัยการจัดฝึกอบรมความรู้ การลงมือปฏิบัติในภาคสนาม และการนำเอาข้อสรุปที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันของนักศึกษาเพื่อให้เกิดนิสัยเกี่ยวกับการเสียสละ รู้จักการแบ่งปัน ช่วยเหลือ รวมไปถึงการฝึกปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลที่รู้จักการคิดใคร่ครวญพิจารณาหาเหตุผลที่ถูกต้องสำหรับนำไปใช้กำหนดเป็นแนวปฏิบัติอื่นตามมา

2. ผลจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหลักและองค์ประกอบพบว่ามีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันเชิงบวกในระดับน้อยถึงมากที่สุดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การใช้มรรค 8 และการจัดการศึกษานอกระบบ ตามอรรถาธิบาย มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ค่า $r = .615$

การใช้มรรค 8 และความอยู่ดีมีสุขมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ค่า $r = .721$

การจัดการศึกษานอกระบบ ตามอรรถาธิบาย และความอยู่ดีมีสุข มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ค่า $r = .611$

สอดคล้องกับผลวิจัยของพระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโญ และคณะ (2560) ที่ได้ค้นพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นบทบาทสำคัญของครูร่วมกับนักเรียนในชั้นเรียนตั้งแต่การกำหนดแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กำหนดสื่อการสอน กิจกรรมนักเรียน และการติดตามประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อให้เข้าใจถึงระดับการพัฒนาคุณภาพของตนเองจากการเข้าไปศึกษาความรู้ตามหลักสูตร ประเด็นดังกล่าวนี้ปรากฏความชัดเจนอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองที่ได้จากการใช้มรรค 8 มาเป็นแนวทางสำหรับการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อให้นักเรียนได้รู้ความจริงของชีวิตตนแล้วนำข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าไปลงมือปฏิบัติจนปรากฏผลชัด โดยเฉพาะความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิตตนที่ต้องอาศัยตนเองในการศึกษาค้นคว้าให้เกิดความเข้าใจได้อย่างละเอียดลึกซึ้งทุกมิติของชีวิตเพื่อบ่มไปสู่อารมณ์ การละ และกำจัดความชั่วออกไปจากจิตใจ หากแต่มุ่งทำความดีไปพร้อมกับการพัฒนาจิตใจของตนให้ผ่องใสเสมอ

3. จากผลการวิเคราะห์หัตถดอยพหุคูณแบบ Stepwise สรุปได้แนวทางพัฒนาที่ 4 ซึ่งมีค่าถดถอยดีที่สุด โดยมีผลทดสอบค่า $F = 122.043$ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งมีค่าทดสอบต่ำกว่า .05 และมีค่าแปรปรวนที่สามารถอธิบายร่วมกันได้ของตัวแปรพยากรณ์ร้อยละ 58 ในขณะที่มีค่า Durbin-Watson ไม่เกิน 2.5 ซึ่งเท่ากับพบว่าตัวแปรพยากรณ์ทุกตัวแปรเป็นอิสระต่อกัน โดยมีองค์ประกอบอิทธิพลจำนวน 4 ตัวแปร ประกอบด้วย การนำไปใช้จัดการศึกษา การประเมินผลความคุ้มค่า การบริหารจัดการ และนโยบายบริหาร โดยมีความสามารถอธิบายความแปรปรวนร่วมกันต่อตัวแปรผล ความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกตัวแปร เพราะฉะนั้นแนวทางพัฒนามีประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องพัฒนาจำนวน 4 ประเด็นสำคัญ ต่อไปนี้

3.1 ประเด็นการนำไปใช้จัดการศึกษา ซึ่งค้นพบว่ามียิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของนักเรียนสูงถึงร้อยละ 59.2 โดยเฉพาะ ผู้บริหารจัดการสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนโดยเน้นความสงบร่มรื่น ปลอดภัย และกระตุ้นทุกคนให้มีจิตใจสันติภาพ ติดตามประกาศเกี่ยวกับมนุษย์ ธรรมชาติการรักษาความสะอาด และกำหนดสถานที่ฝึกปฏิบัติธรรมเป็นการเฉพาะส่วน รวมถึง ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจต่อความจริงของชีวิตได้อย่างมีระบบ มีความละเอียดลึกซึ้งในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะการเตรียมแผนการดำเนินชีวิตปัจจุบัน และอนาคต และครูฝึกให้นักเรียนเป็นผู้พิจารณาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตจริงของนักเรียนอย่างมีระบบ โดยเริ่มต้นจากการฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการค้นคว้าหาความจริงของชีวิตตลอดจนการพิจารณาข้อสรุปที่ได้รับ รวมถึงการนำข้อสรุปที่ได้ไปลงมือปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Nota (2012) ศึกษาการผนวกรวมความอยู่ดีมีสุขของทุกคนไว้ในโรงเรียน แล้วสรุปข้อค้นพบสำคัญที่พบว่า เด็กและเยาวชนทุกคนในศตวรรษที่ 21 ต่างต้องอาศัยอยู่ในสังคมที่ลักษณะเด่นชัดอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี อันเป็นเหตุให้เรียกว่าสังคมความรู้ สังคมข้อมูล และสังคมแห่งความยั่งยืนด้านผลผลิต ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยเหตุให้สังคมมีความสลับซับซ้อนตลอดจนมีความหลากหลายที่แตกต่างกันออกไปตั้งแต่ความเชื่อทางศาสนาไปจนถึงความสามารถในการเรียนรู้ โดยเฉพาะในโรงเรียนที่จำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความแตกต่างแต่ไร้ความสามารถของทุกคนในโรงเรียน ซึ่งต้องเน้นการปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ความเป็นมิตร การดูแลสุขภาพอนามัย การเป็นแหล่งเรียนรู้ไปจนถึงการพัฒนาความรู้ และทักษะที่นำไปใช้ประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนรายได้ไปจนถึงการเลี้ยงดูชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัวที่ต้องถือเป็นนโยบายพื้นฐานของสถานศึกษาทุกระบบที่จำเป็นต้องนำไปใช้ดำเนินการให้ปรากฏผลชัดในทางปฏิบัติ

3.2 ประเด็นการประเมินผลความคุ้มค่า ซึ่งมีอิทธิพลพยากรณ์ระดับความอยู่ดีมีสุขของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัยถึงร้อยละ 22.5 โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการที่ผู้บริหารเน้นกระบวนการติดตามประเมินผลความคุ้มค่าในระหว่างปฏิบัติงานที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ครู และพนักงานแต่ละตำแหน่ง รวมถึงประเด็นที่สัมพันธ์กับการที่ผู้บริหารเน้นการประเมินความสามารถด้านการจัดการความรู้ได้ด้วยตนเองของครู และพนักงานอื่นสำหรับนำไปใช้พัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของนักเรียน ทั้งนี้สอดคล้องกับ

ผลวิจัยของ Vartolomei (2014) ที่ได้ค้นพบว่า กระบวนการบริหารนั้นเป็นกระบวนการปฏิบัติงานที่เน้นการจัดสรรทรัพยากรทั้งหลายที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานในองค์กรให้ประสบความสำเร็จ หรือเน้นการบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กรซึ่งมักปฏิเสธไม่พัวพันเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลกำไรที่อาจอยู่ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม หรือนามธรรม หากแต่ในวงการศึกษาแล้วผลสัมฤทธิ์เชิงประสิทธิผลนั้นสัมพันธ์โดยตรงกับความรู้ ทักษะความสามารถ และคุณลักษณะนิสัยของผู้เรียน ตลอดจนชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคมอย่างกว้างขวางต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษารวมถึงครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

3.3 ประเด็นการบริหารจัดการ ที่มีอิทธิพลต่อการทำนายผลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัยถึงร้อยละ 15.7 โดยเฉพาะที่สัมพันธ์กับชุมชนด้านการมีส่วนร่วมตอบปัญหา และนำเสนอความต้องการสำหรับการจัดการเรียนของการศึกษานอกระบบที่มีต่อชุมชน อีกทั้งยังสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมมือกันกับครูในการกำหนดกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ของชุมชนเป็นส่วนประกอบอิทธิพลที่สำคัญสำหรับการบริหารจัดการศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น ดังเช่นผลวิจัยของ สัมนาการณ์ บุญเรือง และคณะ (2557) ที่ได้ค้นพบเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมสำรวจปัญหา และความต้องการของกลุ่มผู้เรียน มีส่วนร่วมวางแผน ขออนุมัติโครงการ ดำเนินการจัดเตรียมหลักสูตร และจัดการเรียนรู้ แบ่งปันผลประโยชน์ด้านการนำความรู้ และทักษะไปใช้ประกอบอาชีพ และการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลความพึงพอใจของผู้ใช้บริการทางการศึกษา รวมถึงผลการศึกษาของ สิริกวินทร์ ครุทครองพันธุ์ (2556) ที่ได้ค้นพบว่าการมีส่วนร่วมของครูด้านการกำหนดกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้นั้นมีผลต่อการบริหารจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย นอกจากนั้นแล้วยังสัมพันธ์กับผลวิจัยที่ได้อธิบายถึง การมีส่วนร่วมของเครือข่าย (Network Participation) ด้านการจัดทำข้อตกลงกับบุคคลหลายกลุ่มอาชีพ

3.4 ประเด็นนโยบายบริหาร มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์ความสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของนักเรียน ครู ผู้บริหาร และชุมชน โดยเน้นไปที่ผู้บริหารใช้นโยบายที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของครูที่นำไปสู่การพัฒนาประโยชน์ให้แก่ชุมชน รวมถึงผู้บริหารใช้นโยบายส่งเสริมให้นักเรียนได้นำเอาความรู้ ประสบการณ์ และทักษะไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งนี้สอดคล้องกับผลวิจัยของ Omerzel & Sirca (2007) ที่ได้ค้นพบว่า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความคาดหวัง หรือความต้องการของผู้เรียนซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาสังคมแล้วนำมาสู่กระบวนการสะสมความรู้ สร้างความรู้ รวมถึงการเก็บรวบรวมประสบการณ์จากเหตุการณ์ภายนอกชั้นเรียนแล้วนำมาใช้แก้ไขปัญหาวิตชีวิต ตลอดจนการเผชิญหน้ากับอุปสรรคทั้งหลายที่เป็นปัจจัยเหตุขวางการเรียนรู้ โดยเฉพาะการมีนิสัยไม่ชอบเรียน การมีลักษณะเผ่าพันธุ์ที่ไม่สนใจต่อการเรียนรู้ มีข้ออ้างเกี่ยวกับเวลา และความยุ่งยากในหน้าที่รับผิดชอบ ปัญหาภายในครอบครัว ซึ่งอุปสรรคดังกล่าวนี้สามารถจัดได้ด้วยนโยบายบริหารของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เน้นนโยบายส่งเสริม (Promotion Policy) เกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมความรู้ ประสบการณ์ และทักษะใหม่ที่ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง

ของโลกซึ่งเกิดจากการเรียนรู้นอกชั้นเรียน หากแต่เป็นกระบวนการสะสมความรู้ ประสบการณ์จากการดำรงชีวิตประจำวันนอกโรงเรียน (Omerzel & Sirca, 2007) ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในชุมชนด้านการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

นอกจากนั้นแล้วยังเน้นนโยบายสนับสนุน (Support Policy) โดยเฉพาะการสนับสนุนการเรียนรู้นอกเวลาทำงานของครู การจัดการความรู้และการเผยแพร่ความรู้ที่สร้างขึ้นได้ด้วยตนเอง รวมถึง สนับสนุนงบประมาณ สื่อเทคโนโลยี ข้อมูลสารสนเทศ และทรัพยากร สนับสนุนการสืบค้นความรู้จากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในชุมชน อีกทั้งยังต้องสนับสนุนการฝึกอบรมสัมมนาของบุคลากรด้านการทำวิจัยการศึกษาอย่างน้อยปีละ 1 งานวิจัย ตลอดจนการสนับสนุนการจัดเวทีสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากรและชุมชน (สัมมนาการณ์ บุญเรือง และคณะ, 2557)

ส่วนนโยบายกระจายอำนาจ (Decentralization Policy) นั้นสัมพันธ์กับ การกระจายความรู้ทั้งภายในและภายนอกองค์กร และการกระจายอำนาจการตัดสินใจด้านการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณ บุคคล สถานที่ และเวลา (Curado, 2017)

ข้อเสนอแนะ

การนำเอาผลวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ทั้งในด้านนโยบาย การปรับใช้ และขยายผลทางวิชาการให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นนั้น จำเป็นต้องใช้แนวปฏิบัติที่ประกอบด้วย การที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เป็นข้อกำหนดสำหรับการพัฒนาตนเอง ครูและเจ้าหน้าที่อื่นซึ่งต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจตนเองไปจนถึงวิธีพัฒนาความรู้ความสามารถได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดเป็นความเจริญทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ในขณะที่ ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจต่อความจริงของชีวิตได้อย่างมีระบบ มีความละเอียดลึกซึ้งในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะการเตรียมแผนการดำเนินชีวิตปัจจุบัน และอนาคต ตลอดจนการนำเอาปัจจัยด้านการนำไปใช้ในการจัดการศึกษา ปัจจัยการประเมินผลความคุ้มค่า ปัจจัยการบริหารจัดการ และปัจจัยด้านนโยบายบริหาร

สำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการนั้น ประชาชน และผู้สนใจทั่วไป อาจนำไปใช้ในเชิงพัฒนา ทำความเข้าใจให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในแต่ละปัจจัย ซึ่งอาจเลือกดำเนินการทำวิจัยทั้งในเชิงคุณภาพ การวิจัยแบบผสม รวมถึงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยถึงการทดลองเพื่อให้ได้มิติที่คมชัดยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วยังสามารถนำไปศึกษากับกลุ่มตัวอย่างอื่นทั้งที่อยู่นอกระบบการศึกษา และในสถานศึกษาอื่นโดยทั่วไป โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยยศ เดชสุระ. (2558). การพัฒนาโปรแกรมโดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะนักศึกษาปริญญาบัณฑิต, **วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์**, 10(2), 217-231
- ธรรณปพร หงษ์ทอง พระมหาวีรวิชญ์ วรินโท และพระมหาสุวัฒน์ สุวทมน. (2559). พุทธวิธีแก้วิกฤติทางการศึกษา: พลิกฟื้นศรัทธาการศึกษาไทย, **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.**, 4 ฉบับพิเศษ, 52-63
- ธิดี พึ่งเพียร. (2554). **ความต้องการการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนในเทศบาลตำบลโพสะ อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง**, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ประสพชัย พสุนนท์. (2558). ความเที่ยงตรงของแบบสอบถามสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์, **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, 18, 375-396
- พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโญ พระมหาภักขวัชร เขมทสสี และพระวรเดช วรธมโม. (2560). พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาการศึกษาเรื่องความจริง ความรู้ ความดี, **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.**, 5(1), 332-342
- สมภาพ ไชยโย สมคิด พรหมจ้อย กาญจนา วัฒนสุนทร และประเทือง ทินรัตน์. (2556). การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4, **วารสารศึกษาศาสตร์**, 24(3), 48-61
- สัมนาการณ์ บุญเรือง สุเทียน ละอองทอง และประเสริฐ ภูเงิน. (2557). รูปแบบการจัดการความรู้ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, **วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 20(1), 218-231
- สิริกวีรินทร์ ครุฑครองพินธุ์. (2556). รูปแบบสาระองค์ประกอบของการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขต ในกรุงเทพมหานคร, **วารสารสุทธิปริทัศน์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต**, 27(81), 1-13
- อัญชลี ธรรมะวิจิตรกุล. (2553). **การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในปัจจุบัน**, Phanchalee's Blog
- Curado, J. (2017). **How to combine formal, non-formal and informal learning in development coaches.**
- Gill, S. (2009). **Monitoring and Promoting well-being in education principles and possible approached to child well-being indicators**, Brighton: Guerrand-Hermes Foundation for Peace accessed, 1, 12
- Mohammad, M.M., Sulaiman, N.L., Sern, L.C., & Salleh, K.M. (2015). **Measuring the validity and reliability of research instruments**, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 204, 164-171

- Nota, L. (2012). **Inclusion and wellbeing in school for all**, Conference Abstract Book, Locarno, 13
- Omerzel, D., & Sirca, N. (2007, January). **The motivation of educational institutions for validation of non-formal learning**, In International Congress for School Effectiveness and Improvement (ICSEI), Portoroz (pp.105-116)
- Vartolomei, A.T. 2014). **The relationship among formal, non-formal and informal education**, Iulian Boldea Cornel Sigmirean.